

РЕЦЕНЗИЯ

на представен за вътрешна защита дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”, Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология (Възрастова и педагогическа психология)

Автор на дисертационния труд: **МАРИЯ ХРИСТОС ПАПАДОПУЛУ**

Тема на дисертационния труд: „ **ВЪЗПРИЯТИЯТА НА ГРЪЦКИТЕ УЧИТЕЛИ ЗА ЕМОЦИОНАЛНИТЕ И ПОВЕДЕНЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА УЧЕНИЦИ СЪС СПЕЦИАЛНИ ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ**“

Научен ръководител: **проф. д-р Иванка Асенова**

Получени материали: дисертация, проект за автореферат

1. Лични данни за докторантката

Мария Христос Пападопулу е родена на 22 .06.1984 година. Гражданка е на Република Гърция. Завършва факултета по философия, педагогическия отдел на Университета Аристотел в Солун със специализация Педагогика. Продължава образованието си в СУ “Св. Климент Охридски“ София, откъдето придобива образователно-квалификационна степен „магистър по специална педагогика“. Образованието си продължава към катедра „Психология“ на ЮЗУ“Неофит Рилски, като редовен докторант в Магистърска програма „Педагогическа и възрастова психология“. Владее английски език.

2. Нормативно обезпечаване на защитата

Докторант Мария Христос Пападопулу е изпълнила всички свои задължения от индивидуалния план в съответствие със ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ“Неофит Рилски“. Представената за рецензиране дисертационна разработка успешно е преминала проверка с Програма iThenticate на фирма Turnitin за установяване на сходство и плагиатство с

чужди трудове. Представената информация за три самостоятелни публикации, покрива изискванията от 30 точки като условие за придобиване на степен „доктор“.

3. Основни теоретични акценти в дисертационната разработка

Представената за рецензиране дисертационна разработка е в обем от 170 страници, обхващащи две самостоятелни глави, дискусия, заключение, приложения и списък с 223 източника на английски език. Материалът е онагледен с 30 таблици и 33 фигури.

Теоретичната глава първа е пространствено доста дълга (100 страници) и представя подробно разбиранията на международните институции и различни автори за понятието „специфични образователни потребности“, както и резултати от изследвания, обезпечаващи неговото обосноваване. Още в началото докторантката го представя като феномен, свързан с налични обучителни трудности при деца с различни заболявания, които се нуждаят от специални образователни подходи на обучение. Областите в които трудностите се проявяват са: комуникация, социални умения, организация, психо сензорни проблеми, емоционални дефицити и проблеми в поведението. В процеса на представянето им тя обръща внимание на факта, че в обхвата на училищния контекст, учителите са основният фактор, който има специфичните професионални компетенции да се справи с този проблем и това убедително теоретично доказва. Според авторката „учениците с увреждания са разнородна група в училище с различни характеристики и нужди, като единственото сходство, което споделят помежду си, е наличието на инвалидизирано състояние, което може да бъде пречка за напредъка им в обучението“ (стр.10). „Тиранията на нормалното“ (по L. Fiedler) повлиява цялостния живот на учениците със специфични образователни потребности и това е мотивът за повишен научен интерес към приобщаването и адаптацията на такива деца към педагогическата система като цяло и отделното училище в частност. Формите, методите и процесите

за период от няколко десетилетия са обект на нормативно регулиране в много страни, а през последните години и в Гръцката образователна система.

Логично, в синхрон с темата на дипломната работа, Мария Христос Пападопулу предлага подробен преглед на различните видове заболявания. Съгласно законовите разпоредби към учениците със специални образователни потребности (и/или увреждания) се включват тези, които имат умствени увреждания, сензорни нарушения на зрението (слепи, зрително увредено със слабо зрение), сензорни нарушения на слуха (глухи, с увреден слух), хронични увреждания, нелечими заболявания, нарушения на говора, дифузни нарушения на развитието (разстройство от аутистичния спектър), разстройство с дефицит на вниманието и хиперактивност със или без хиперактивност, психични разстройства и множество увреждания. Този широк спектър повишава значимостта на работата с тях, свързана с оказване на помощ за усвояване на социални умения и образователни компетенции. Процесът на интегрирането им в гръцката образователна система, включва предоставяне на възможности за образование; законодателна рамка за образователно включване; форми на интеграция; а програмите за „Класове за приобщаване“ и „Паралелна подкрепа“ са форми, помагачи на тези ученици да се приобщят към света на своите връстници. Това е адекватно представено в отделна част от теоретичния анализ и е доказателство за добрата осведоменост на докторантката, най-вече относно изпълнението на програмите. Обосновано са представени и понятията интеграция, включване, приобщаващо образование и нагласи на учителите. Според докторантката, директният контакт с децата и помагането при решаването на проблемите, свързани с тях, мотивира учителите за работа. В този смисъл, възприемането на детето със специални образователни потребности, отчитането на неговите емоционални потребности, през призмата на когнитивните или

поведенческите му дефицити, определям като значим елемент от педагогическия процес, свързан с него. Те са важен предиктор за успешното изпълнение на педагогическата мисия на работещите учители. Предложените резултати от предходни изследвания, в света, потвърждава това. Актуалността на тематичната насоченост на дисертационната разработка се засилва и от разнопосочността на нагласите на учителите в Гърция, получени от предходни изследвания (Pappas, Papoutsis, Drigas (2018); Galaterou & Antoniou (2017); Tsakiridou & Polyzopoulou (2014). Теоретичната част безспорно показва личното отношение и компетентност на Мария Пападопулу по изследвания проблем.

4. Съответствие на изследователската програма с темата на дисертацията

Методологичната рамка и резултатите от проведеното психологично изследване са представени в глава втора. В изследването участват 188 гръцки учители, които не са разпределени равностойно по пол (140 жени и 48 мъже) и с преобладаващо мнозинство 140:48 в полза на учители от градове спрямо учители от села. Всички те работят като учители на ученици със специални образователни потребности (аутизъм, дислексия, глухи или частично чуващи, слепи или частично зрящи, ученици с интелектуални затруднения, и др.) които посещават държавни училища в градовете: Ксанти, Родос, Солун, Пиргос, Серес, Сами, Катерини и Хиос. Освен представената цел, мисля, че в методологията на изследването би било полезно да се включат изследователски задачи, тъй като те определят насочеността на самото изследване. Повдигнатите хипотези са разбираеми и добре конструирани. Обръщам внимание на факта, че тяхното съставяне е обосновано на логиката на теорията, което ги прави адекватни към нея. В доказателствен план само една от тях се потвърждава, две не се потвърждават и едната се потвърждава частично. Вероятно това е една от

причините докторантката да не направи една основна хипотеза, отнасяща се до цялостността на проведеното изследване.

За получаването на изследователски данни докторантката използва утвърдената в практиката Система на Ахенбах, включваща емпирично базирана оценка (ASEBA), която се използва за оценка на способностите, адаптивната функционалност и поведенческите и емоционални проблеми при деца и юноши. Предложеният „контролен списък на детското поведение“ позволява на професионалисти, от различни области, да могат да получават претеглени данни за широк спектър от поведения. Освен това претеглените описания, дадени от оценителите, за поведението на децата и юношите, могат да бъдат сравнени помежду си. За целта на изследването, от наличните четири, се използва само Въпросника за учители (TRF за 6-18 годишни). Той включва две скали: а) скала за оценка на академичната и адаптивната функционалност на детето и б) скала за оценка на проблемите на неговото поведение. Вътрешната съгласуваност и надеждност на скалите и измерваните дименсии показват високи стойности по алфа на Кронбах: за емоционални проблеми $\alpha=0,575$; за проблеми с тревожността $\alpha=0.725$; за проблеми с тялото $\alpha=0.879$; за липса на внимание $\alpha=0.852$; за провокативни проблеми $\alpha=0.773$, за проблеми с поведението $\alpha=0.818$; за тревожност $\alpha=0,911$; за отдръпване-депресия $\alpha=0.799$; за смущения в тялото $\alpha=0.818$; за социални проблеми $\alpha=0.717$; за проблеми с мисълта $\alpha=0.754$; за хиперактивност-импулсивност $\alpha=0.708$; за нарушения на правилата $\alpha=0.763$. Използван е дисперсионен анализ и t – тест анализ.

5. Умение на докторантката да интерпретира и обобщава изследователски данни

Умението на докторантката да анализира резултати от проведено изследване се доказва в част 2 от глава 2. Бих предложила те да се обособят в отделна глава, тъй като структурно по-добре биха се възприели от четеца. За оценка на възприемането на учениците със специфични образователни

потребности правилно докторантката предлага подробен анализ на демографските характеристики на изследваните учители - средна възраст 36,34 (SD = 3,68) години и осреднен трудов стаж - 6,83 (SD = 3,44) години. Важно е да се отбележи, че 89,4% от учителите работят в направление „паралелна подкрепа“, а само 10,6% от тях работят в „интегрирани класове“. Това ги прави адекватни за процеса на оценяване. Резултатите по всяка от изследваните променливи са представени таблично и графично. Интерес представлява доказателството, че полът на учителя оказва влияние при процеса на възприемане на децата със специфични образователни потребности. Учителите жени обръщат по-голямо внимание на емоционалните и поведенчески проблеми на учениците, тяхната тревожност, липса на внимание, проблеми свързани с мисленето и хиперактивността (Таблица 27) в сравнение с учителите мъже (независимо, че извадката е малка). Тази им чувствителност ги прави по-успешни при работа с тях. Формата на работа също повлиява оценката - учителите, работещи в „паралелна подкрепа“, в сравнение с учителите, работещи в „класове за приобщаване“, оценяват на по-високо ниво работата на учениците и тяхното ниво на тревожност/депресия и на по-ниско ниво поведенческите проблеми и отдръпването – депресия. Това се обяснява с факта, че те общуват с тях по-малко в сравнение с учителите от „приобщаващите паралелки“ (Таблица 29). В резултатите по пол също се срещат статистически значими разлики – момичетата със специфични образователни потребности са оценени като по-тревожни, с повече мисловни и поведенчески проблеми. Те са по-малко упорити и академично ефективни. Тези резултати са доказателство, че мнението, оценката, възприемането на ученика със специални образователни потребности са важен елемент от работата на педагога. Направените изводи са релевантни на получените резултати и подробното им представяне показва отговорността на докторантката към

детайлизирането им. Изследването доказва и това, че според учителите учениците със специални образователни потребности имат нормално ниво на телесни проблеми, нарушаване на правилата, поведенчески проблеми и телесни раздразнения, но независимо от двете програми в които са включени имат много нисък академичен успех. Само $\frac{1}{4}$ от тях са в нормалните граници на учебния процес в сравнение с нивото на класа. Освен това, 9/10 от тях показват нормално ниво на емоционални проблеми и липса на внимание/хиперактивност, а 8 от 10 показват нормално ниво на провокативни проблеми и проблеми с вниманието, малко по-малко от 7/0 показват нормално ниво на оттегляне - скала на депресия и социални проблеми, докато малко повече от 3 ученика са или между нормалните и клиничните граници, или клиничните граници процент, който не е за пренебрегване. Тези резултати са показателни за това, че използването им от гръцката образователна система ще засили ефективността на обучението и по двете програми за работа с ученици със специални образователни потребности.

6. Цялостно впечатление от представения за вътрешна защита дисертационен труд

За защита пред научно жури е представен дисертационен труд, който отговаря на изискванията за подобен род научни разработки. Авторът и – докторант Мария Христос Пападопулу е положила много усилия за провеждането на изследването и професионални умения и компетенции за обосноваване на резултатите от него. Предоставения автореферат покрива съдържателно основния текст. Приемам и подкрепям приносните моменти които докторантката е направила. Те отговарят на съдържанието и значимостта на дисертационната работа. Позволявам си да отбележа, че освен в научен план резултатите имат практико-приложна значимост и това засилва доброто впечатление от работата. За по-доброто възприемане на

приносителите те структурно могат да бъдат разделени на две части: теоретико-допълващи и практико - приложни.

Заключение:

В резултат от цялостния прочит на предложената за рецензиране дисертационна разработка на Мария Христос Пападпполу на тема: „Възприятията на гръцките учители за емоционалните и поведенчески проблеми на ученици със специални образователни потребности“ и на основата на изведените мнения и оценки, давам своята положителна оценка за разработката и предлагам на членовете на научното жури да присъди на автора и научната и образователна степен „доктор“ в Област на висшето образование: 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология (Педагогическа и възрастова психология)

19.04.2023 г.

Рецензент:

/ доц. д-р Р. Манчева/

REVIEW

of a dissertation submitted for internal defense for awarding the educational and scientific degree "doctor", Field of higher education: 3. Social, economic and legal sciences, Professional direction: 3.2. Psychology (Age and pedagogical psychology)

Author of the dissertation: **MARIA CHRISTOS PAPADOPOULOU**

Dissertation topic: **"GREEK TEACHERS' PERCEPTIONS OF THE EMOTIONAL AND BEHAVIORAL PROBLEMS OF STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS"**

Scientific supervisor: **Prof. Dr. Ivanka Asenova**

Received materials: dissertation, project for an abstract

1. Personal data of the doctoral student

Maria Christos Papadopoulou was born on June 22, 1984. She is a citizen of the Republic of Greece. Graduated from the Faculty of Philosophy, Pedagogical Department of the Aristotle University of Thessaloniki with a specialization in Pedagogy. He continued his education at SU "St. Kliment Ohridski" Sofia, from where he obtained the educational-qualification degree "Master in Special Pedagogy". Neophyte Rilski continues his education at the Department of Psychology at the University of Southern Georgia, as a full-time doctoral student in the Master's program "Pedagogical and Age Psychology". He speaks English.

2. Normative provision of protection

Doctoral student Maria Christos Papadopoulou has fulfilled all her obligations from the individual plan in accordance with the ZRASRB, the Regulations for its application and the internal rules for the development of the academic staff at the Neofit Rilski University of Applied Sciences. The dissertation development submitted for review has successfully passed a check with the iThenticate Program of the company Turnitin to establish similarity and plagiarism with other works. The information submitted for three independent publications meets the requirements of 30 points as a condition for obtaining the degree of "PhD".

3. Main theoretical emphases in the dissertation development

The dissertation work submitted for review is a volume of 170 pages, covering two independent chapters, a discussion, a conclusion, appendices and a list of 223 sources in English. The material is illustrated with 30 tables and 33 figures. The theoretical chapter one is spatially quite long (100 pages) and presents in detail the understandings of international institutions and various authors about the concept of "specific educational needs", as well as research results providing its justification. At the very beginning, the doctoral student presents it as a phenomenon related to existing educational difficulties in children with various diseases who need special educational approaches to learning. The areas in which difficulties manifested are communication, social skills, organization, psycho-sensory problems, emotional deficits and behavioral problems. In the process of presenting them, she draws attention to the fact that within the scope of the school context, teachers are the main factor that has the specific professional competences to deal with this problem and this convincingly proves it theoretically. According to the author, "students with disabilities are a heterogeneous group in a school with different characteristics and needs, the only similarity they share among themselves is the presence of a disabling condition that can be an obstacle to their progress in learning" (p.10). "The tyranny of the normal" (according to L. Fiedler) affects the entire life of students with specific educational needs, and this is the reason for increased scientific interest in the inclusion and adaptation of such children to the pedagogical system in general and the individual school in particular. Forms, methods and processes have been the subject of normative regulation for several decades in many countries, and in recent years also in the Greek education system.

Logically, in harmony with the topic of the thesis, Maria Christos Papadopoulou offers a detailed overview of the different types of diseases. According to the legal regulations, students with special educational needs are those who have mental disabilities, sensory vision disorders (blind, visually impaired with low vision), sensory hearing disorders (deaf, hearing impaired), chronic disabilities, incurable diseases, speech disorders, diffuse developmental disorders (autism spectrum disorder) attention deficit hyperactivity disorder with or without hyperactivity, psychiatric disorders, and multiple disabilities. This wide spectrum increases the importance of working with them, related to providing assistance in learning social skills and educational competencies. The process of integrating them into the Greek education system includes providing opportunities for education; legislative framework for educational inclusion; forms of integration; and "Inclusion Classes" and "Parallel Support" programs are

forms of helping these students integrate into the world of their peers. This is adequately presented in a separate part of the theoretical analysis and is proof of the good awareness of the doctoral student, especially regarding the implementation of the programs. The concepts of integration, inclusion, inclusive education and teachers' attitudes are also presented. According to the doctoral student, direct contact with children and helping to solve problems related to them motivates teachers for work. In this sense, the perception of the child with special educational needs, the consideration of his emotional needs, through the prism of his cognitive or behavioral deficits, I define as a significant element of the pedagogical process related to him. They are an important predictor of the successful fulfillment of the pedagogical mission of working teachers. The proposed results of previous studies, in the world, confirm this. The relevance of the thematic focus of the dissertation development is also strengthened by the diversity of attitudes of teachers in Greece, obtained from previous research (Pappas, Papoutsis, Drigas (2018); Galaterou & Antoniou (2017); Tsakiridou & Polyzopoulou (2014). The theoretical part undoubtedly shows the personal attitude and competence of Maria Papadopoulou on the studied problem.

4. Compliance of the research program with the topic of the dissertation

The methodological framework and the results of the conducted psychological research are presented in chapter two, 188 Greek teachers participated in the study, which was not equally distributed by gender (140 women and 48 men) and with an overwhelming majority of 140:48 in favor of teachers from cities over teachers from villages. All of them work as teachers of students with special educational needs (autism, dyslexia, deaf or partially hearing, blind or partially sighted, students with intellectual disabilities, etc.) who attend public schools in the cities: Xanthi, Rhodes, Thessaloniki, Pyrgos, Ceres, Sami, Caterini and Chios. In addition to the presented objective, I think it would be useful to include research tasks in the research methodology, as they determine the direction of the research itself. The hypotheses raised are understandable and well structured. I draw attention to the fact that their compilation is based on the logic of the theory, which makes them adequate to it. In terms of evidence, only one of them is confirmed, two are not confirmed and one is partially confirmed. This is probably the reason why the doctoral student did not make one main hypothesis regarding the integrity of the conducted research.

To obtain research data, the PhD student uses the practice-proven Achenbach System Including Empirically Based Assessment (ASEBA), which is used to

assess abilities, adaptive functioning, and behavioral and emotional problems in children and adolescents. The proposed "Child Behavior Checklist" allows professionals from various fields to obtain weighted data on a wide range of behaviors. In addition, rater-weighted descriptions of child and adolescent behavior can be compared with each other. For the purpose of the study, of the four available, only the Teacher Questionnaire (TRF for 6-18 year olds) was used. It includes two scales: a) a scale for assessing the child's academic and adaptive functionality and b) a scale for assessing his behavior problems. The internal consistency and reliability of the scales and measured dimensions show high Cronbach's alpha values: for emotional problems $\alpha=0.575$; anxiety problems $\alpha=0.725$; body problems $\alpha=0.879$; lack of attention $\alpha=0.852$; provocative problems $\alpha=0.773$, behavior problems $\alpha=0.818$; anxiety $\alpha=0.911$; for withdrawal-depression $\alpha=0.799$; disturbances in the body $\alpha=0.818$; social problems $\alpha=0.717$; thought problems $\alpha=0.754$; hyperactivity-impulsivity $\alpha=0.708$; rule violations $\alpha=0.763$. Analysis of variance and t-test analysis were used.

5. The doctoral student's ability to interpret and summarize research data

The ability of the doctoral student to analyze the results of the conducted research is demonstrated in part 2 of chapter 2. I would suggest that they be separated into a separate chapter, since the reader would structurally better perceive them. To assess the perception of students with specific educational needs correctly, the doctoral student offers a detailed analysis of the demographic characteristics of the teachers studied - average age 36.34 (SD = 3.68) years and average work experience - 6.83 (SD = 3.44) years. It is important to note that 89.4% of teachers work in the direction of "parallel support" and only 10.6% of them work in "integrated classes". This makes them adequate for the evaluation process. The results for each of the studied variables are presented tabular and graphically. Of interest is the evidence that the teacher's gender influences the process of perception of children with specific educational needs. Female teachers' pay more attention to students' emotional and behavioral problems, their anxiety, inattention, thinking problems and hyperactivity (Table 27) compared to male teachers (despite the small sample size). This sensitivity makes them more successful when working with them. The form of work also affected the assessment - teachers working in "parallel support" compared to teachers working in "inclusion classes" rated students' work and their level of anxiety/depression higher and lower level behavioral problems and withdrawal - depression. This is explained by the fact that they communicate with them less compared to teachers

from "inclusive classes" (Table 29). There are also statistically significant differences in the results by gender – girls with specific educational needs are rated as more anxious, with more mental and behavioral problems. They are less persistent and academically efficient. These results are proof that the opinion, evaluation, perception of the student with special educational needs are an important element of the work of the teacher. The conclusions drawn are relevant to the obtained results and their detailed presentation shows the responsibility of the doctoral student for detailing them. The research also proves that, according to teachers, students with special educational needs have a normal level of physical problems, rule breaking, behavioral problems and physical irritations, but regardless of the two programs in which they are included, they have very low academic success. Only $\frac{1}{4}$ of them are within the normal range of the learning process compared to the grade level. In addition, 9/10 of them showed a normal level of emotional problems and inattention/hyperactivity, and 8 of 10 showed a normal level of impulsive and attention problems, slightly less than 7/0 showed a normal level of withdrawal - scale of depression and social problems, while slightly more than 3 students were either between the normal and clinical limits, or the clinical limits, a percentage that is not negligible. These results indicate that their use by the Greek education system will enhance the effectiveness of training in both programs for working with students with special educational needs.

6. Overall impression of the dissertation submitted for internal defense

For defense in front of a scientific jury, a dissertation is presented that meets the requirements for a similar type of scientific work. The author and PhD student Maria Christos Papadopoulou has put a lot of effort into conducting the research and professional skills and competencies to substantiate its results. The submitted abstract comprehensively covers the main text. I accept and support the contributions made by the doctoral student. They correspond to the content and significance of the dissertation work. I allow myself to note that, apart from the scientific plan, the results have a practical-applied significance and this strengthens the good impression of the work. For a better understanding of the contributions, they can be divided into two types: theoretical - complementary and practical - applied.

Conclusion:

As a result of the complete reading of the dissertation work proposed for review by Maria Christos Papadopoulou on the topic: "Greek Teachers' perceptions

of the emotional and behavioral problems of students with special educational needs" and based on the opinions and assessment, I give my positive assessment of the work and offered to the members of the scientific jury to award the author the scientific and educational degree "Doctor" in the Higher Education Region: 3. Social, economic and legal sciences, Professional direction: 3.2. Psychology (Pedagogical and Age Psychology)

Date: 19.04.2023

Blagoevgrad

Review by:

/ Assoc. Prof. R. Mancheva PhD/